

# Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 40 (1408) 28 fevral - 1 mart 2017-ci il



## Mühacirət dövrü ədəbi-elmi irsimiz dərinədən araşdırılır

(əvvəli 24 fevral sayımızda)

Biz Məmməd Əmin Rəsulzadənin nəinki orijinal təfəkkürlü nəzəri fikir sahibi, həm də mədəniyyət, ədəbiyyat, folklor, epos düşüncəmizin, mətbuat tariximizin səriştəli araşdırıcısı olduğunu görməyirik. Onun mətbuatımızın görkəmli nümayəndələrinin yaradıcı bacarığına uğurlu nəzər salması, müvafiq məqamları, layları qaldırması təqdirəlayiq haldır. Məsələn, "Zərdablı Məlikzadə Həsən bəy" adlı məqalədə Rəsulzadə mətbuat və mədəniyyətimizin ümumi problemlərinə ekskurs etməklə, "Əkinçi" qəzetində apardığı kənd təsərrüfatı, din, maarifçilik, elmi biliklərə yiyələnmə, qəzetçilik fəaliyyəti və s. ilə Azərbaycan xalqı qarşısında xidmətlərini konkret dəlillərlə ortaya qoyur. Həsən bəyin Azərbaycan intibah tarixində mühüm sima olduğunu sübut edib, dövrünə görə mətbuatımızı türk dünyasında yeni bir səviyyəyə qaldırmasını, Bakı türklərinin milli işləri həyata keçirməsində daim onlara dəstək olmasını müvafiq nümunələr əsasında göstərir, Həsən bəyin gördüyü işlərin titanik mənzərəsini yaradır.

M. Ə. Rəsulzadə Həsən bəy Zərdabi ilə bağlı fikirlərini "Azərbaycan mətbuatının piri" adlı məqaləsində davam etdirərək onun Azərbaycan türklərinin mətbuat gələcəyində əvəzsiz rolunu göstərməklə "Əkinçi" qəzetinin çıxarılmasında təşəbbüsünü izah edir. Bu işə öz idrakı ilə girişdiyini göstərir. Və elə buradaca onun millətə xidməti ön plana çəkməyi düşünüb "Nə qayıрма-

lı?" sualını verərək nə zamankı "çağırıldığının gəlmədiyini, göstərdiyinin görmədiyini, dediyinin eşidilmədiyini" hiss edəndən sonra çarəni qəzet çıxarmaqda gördüyünü ortaya çəkir. M.Ə.Rəsulzadə bütün bu düşüncələrini əməli işi ilə sübut etmiş bu böyük maarifçini Azərbaycan qəzetçiliyinin piri adlandırmaqda özünəməxsus uzaqgörənlik nümayiş etdirir. Müəllif Həsən bəyin saçıdığı toxumlarını 26 il sonra uzun bir qışdan sonra gələn fevzlil baharda səmərələr verdiyini dilə gətirməkdə də haqlıdır. Həsən bəyin dünyadan köçdüyü gün mətbuatın qara geydiyini, şairlərin mərsiyə söylədiyini, teatrların pərdələrini endirildiyini, bazar-dükənlərin qapandığını, millətin matəm tutduğunu qeyd edirdisə, çar dövründə Azərbaycanın mətbuatsız olmasını, kommunist dövründə Azərbaycan işğal olunduqdan sonra istiqalımıza son qoyulduğundan mətbuatımızın milli şüura xidmətdən kənar qaldığını, rus çarizminin milliyəti millət olmaqdan məhrum etdiyi kimi, bolşevizmin də milləti milliyətə çevirmək qüdrətində ola bilmədiyini vurğulayırdı.

Təhlil mərkəzinə çəkdiyimiz nəşrin maraqlı səhifələrindən biri də "Ədəbi və milli intibah ("Azərbaycan Cümhuriyyəti" monoqrafiyasından fəsil)" hissəsidir. Məqalədə M.Ə.Rəsulzadə Azərbaycanda ədəbi və milli intibaha xalqımızın yaratdığı zəngin mədəniyyət və ədəbiyyat kontekstindən baxmaqda, o taylı, bu taylı Azərbaycanımızın həmin dövr üçün görümlü, həm də ağırlı-acılı mənzərəsini yaradır. Nizami, Xəqani, Məhsəti, Füzuli, Qövsi, Nəbati, Vaqif, Seyid Əzim, Raci, Mə-

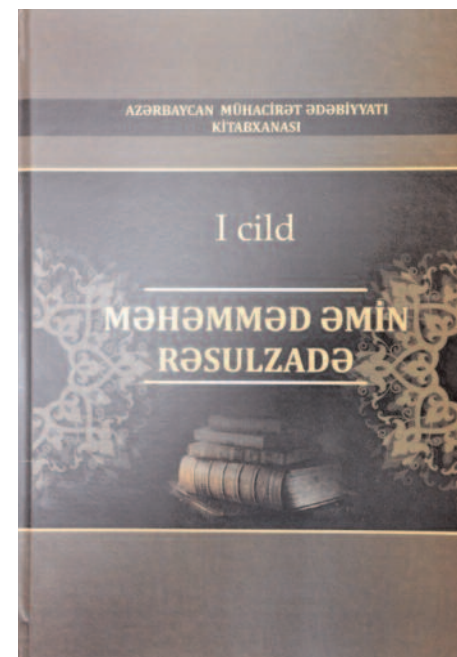


həmməd Hadi, Sabir, Hüseyin Cavid, Əhməd Cavad, Səhhət, Müznib və digərlərinin yaradıcılığının ədəbi-estetik keyfiyyətlərinə nəzər salmağa müvəffəq olur.

M.F.Axundzadənin Şərq və Qərb mədəniyyəti və ədəbiyyatı kontekstində teatr düşüncəsini canlandırarkən bu estafetin N.Vəzirov, Ə.Haqqverdiyev, S.M.Qənizadə, N.Nərimanov, C.Məmmədquluzadə kimi yazıçı-dramaturqlar tərəfindən özünəməxsus şəkildə inkişaf etdirildiyini və belə yaradıcılığın milli mədəniyyətimizə necə böyük təsir etdiyini uğurlu detallar ilə təqdim etməsi də oxucuda M.Ə.Rəsulzadə fenomeninin bundan sonra da etnik-milliyət yaddaşımızda uzun müddət yaşayacağını sübut etməkdədir.

Məlum olduğu kimi, M.Şəhriyarın nəinki bütün yaradıcılığı, həm də xü-

susi olaraq onun "Heydərbabaya salam" poeması müxtəlif və çoxsaylı müəlliflər tərəfindən həm Cənubi, həm də Şimali Azərbaycanda tədqiqatlara cəlb edilmiş, bir sıra baxış bucaqları ortaya qoyulmuşdur. M.Rəsulzadənin kitabın bu bölməsində bu əsəri "Ədəbi hadisə" altında nəzərdən keçirərək "güldəstə" adlandırıb öz təfəkkürünün gücünə arxalanan müəllifin yüksək əyərli bir nümunə kimi dəyərləndirməsi də maraqlıdır. Müəllif bu əsərin "özlü bir həsrətə təpkisiylə yazıldığını və elə buna görə də "Heydərbabaya salam" poeməsindəki sözlərin Koroğlu, Aşıq Qərib, Əsli və Kərəm kimi məşhur bütün Azərbaycan aşuqlarının sazlarında yer alacağına inanır, Şəhriyarı "İran şeirinin gerçək hökmdarı" adlandırmaqda, onun yazdıqlarının ruhu oxşadığını və onların sevən qəlbin sədalara olduğunu dilə gətirir. Təhlil prosesində Rəsulzadə həm fars təhqiqçisi M.Rövşənəmirin, həm də təbrizli professor Ağay Karəngin fikirlərini də uğurlu incələyir. O, daha sonra Heydərbabanı dünya ədəbiyyatının zirvəsində dayanan şairlərin yaradıcılığı ilə müqayisə etməklə onu A.Lamartin, S.Prüdom, Veymars səviyyəsində götürür və Rövşənəmirin "Nə Tomas Houd, nə Teodor Banvilli, nə F.Şatobrinan, nə V.Hüqo, nə də A.Lamartin gerek kəmiyyət, gerekse keyfiyyət baxımından Heydərbaba gibi əsər verməmişlərdir. İranın müqtədir şairi bu sahədə bütün bunları geridə buraxmışdır..." (s.263-264). Bu işə müəllifə "Heydərbabaya salam" poemasının təhlilində nəzəri və praktik nəticələrə gəlmək üçün əsas vermişdir. Şəhriyarın adı çəkilən əsərinin



təhlilində M.Ə.Rəsulzadə qənaətlərini yekunlaşdırarkən onun xalq yaradıcılığının gerçək qaynaqlarından fevz alan, folklorumuzun bütün gözəllik və zənginliklərini özündə əks etdirən səmimi, təbii bir şeir çeşidi olduğunu göstərməklə, qüdrətli və ehtişamlı bir əsər təsiri bağışladığını qabartmaqda bu poemanı həmin dövrün ən böyük ədəbi hadisəsi kimi dəyərləndirmişdir (s.266).

M.Ə.Rəsulzadənin ictimai-siyasi, mədəni-ədəbi baxışlarına həsr olunmuş bu kitabın dördüncü, sonuncu bölməsində böyük xadimin monoqrafik araşdırmaları - "Azərbaycan Cümhuriyyəti", "Kafkasya türkləri", "Azərbaycan kultür gələnləri", "Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı" kimi əsərlər təqdim olunmuşdur. Burada biz M.Hadi, A.Şaiq, H.Cavid, C.Cabbarlı, Ə.Ca-

vad, C.Məmmədquluzadə, S.Vurğun, A.İldırım, K.Jaycılı, Gültəkin və başqalarının əsərləri ilə bağlı aparılmış müxtəssər və sərrast fikirlərin, zəngin araşdırmaların şahidi oluruq.

Kitabın "Qeydlər" hissəsində təqdim olunmuş məlumat və "M.Ə.Rəsulzadənin mühacirət dövrü bədii yaradıcılığı və ədəbiyyatşünaslıq fəaliyyəti" bəhsində bu istedadlı siyasi-ictimai və mədəni-ədəbi xadimin əsərlərinin hansı şəhər və nəşriyyatlarda geniş auditoriyalara təqdim olunması ilə bağlı məlumatlar yer almaqdadır ki, bu da öz növbəsində M.Ə.Rəsulzadənin əsərlərinin nəşr coğrafiyasını oxucunun gözü qarşısında daha görümlü canlandırmaqdadır.

**Nəticə olaraq belə bir fikri vurğulamaq istərdik ki, son vaxtlarda Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akad.İsa Həbibbəylinin təşəbbüsü və yaxından iştirakı ilə gədən intensiv elmi axtarışlar, tədqiqat işlərinə verilən böyük tələblər olduqca səmərəli bir nota köklənmişdir. İnstitutdakı bu canlanma mədəniyyətimizin və ədəbiyyatımızın çeşidli problemlərini öyrənmək baxımından yetərinə gərəkli iş olmaqla ədəbi-bədii fikir mənbələrimizin daha dərinədən araşdırılmasına xidməti hədəfləməkdədir.**

*Nizami Tağısoy*

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ  
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ  
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA  
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN  
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ